

HALİD HOCA EFENDİ'NİN TASAVVUF ANLAYIŞI

Doç. Dr. İhsan SOYSALDI*

Son dönem Elazığ ilimizde yaşamış bir din ve tasavvuf şahsiyeti olan Halid Hoca, özellikle gençler arasında sohbetleriyle ilim ve irfan eğitimi veren bir manevi şahsiyettir. Yirmi yedi yıl merkez Sürsürü Mahallesinde imamlık görevi yapan Halid Hoca bunun yanında halkı irşad vazifesini de yerine getirmiştir.

Sohbetlerinde dini, imanı ve tasavvufi konulara ağırlık veren Halid Hoca, halkın anlayacağı dilden onlara hitap ederek insanlara faydalı olmayı kendisine gaye edinmiştir. Konuşmalarında daha ziyade Kur'ân ve sünnete çizgisinde yapmayı tercih eden Halid Hoca, Allah ve Peygamber (s.) sevgisi üzerinde durmayı prensip haline getirmiştir.

Halid Hoca'nın kendisini dinlemeye gelen insanlara yapmış olduğu dini ve tasavvufi sohbetlerden bazı konu başlıklarını vererek onun, tasavvuf hakkındaki görüşlerinden bazısını hatırlatmış olacağız.

1-İman

Bu sohbetlerinde birçok değişik dini ve tasavvufi konulara yer veren Halid Hoca bunlar birinde iman konusuna işaret ederek şunları dile getirmektedir: “İman insanı cennete götürür ve salih amel ise ona cennette bir derece verir, onu yüksek mevkilere çıkarır.”

Sözlerinin devamında Allah'ın Müslümanları iman bağıyla bağladığını ve bu bağ sayesinde insanın istenilmeyen yerlerden uzak kalabildiğini belirtmektedir. Bu sayede haram ve zararlı olan şeylerden uzak kalmayı başarabildiğini vurgulamaktadır.

Kibir, haset gibi özellikler şeytana ait meziyetlerdir diyen Halid Hoca, Âdem (a.)'a şeytanın kibir, hased ve çekememezlik ettiğinden dolayı Allah'ın onu hangi durumlara düşürdüğünü hatırlatmaktadır. Bundan dolayı kişinin kendisine dikkat etmesini aynı hataya düşmemeye özen göstermesini istemektedir.¹

Halid Hoca bir sohbetinde şunları dile getirmektedir: “Bugün cebimizden cüzdanımızı yahut başka bir şeyimizi almaya kalksalar, hemen ona engel oluruz. Ama dünya, nefis, şeytan ve bunların yandaşları her gün imanımızı almaya çalışıyorlar, bunları bildiğimiz halde sesimiz çıkmıyor. Şeytan bu vücutta imâna musallattır, küçük bir fırsat kollar ki imânını ele geçirsin. Onun için aklımızı

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Çakmak, Halid, *Mü'minlere Tenbihler*, Der. Nihat Bulut, Elazığ 1997, s.42.

başımıza toplayalım, imân mü'minin en kıymetli varlığıdır. İman insanı cennete götürür.”²

Halid Hoca emanete ihanet etmeyelim diyerek başladığı sözlerine şöyle devam etmektedir. Bu din bize emanet, bu iman bize emanet, bu vücut bize emanet, onları Allah'ın yolunda kullanalım. Sağlam ve temiz teslim aldığımız gibi iade edelim eğer emanete ihanet edersek, ahirette yerimiz cehennem olur.

İnsanlar hesaba çekildikleri zaman herkesin kitabı kendisine verilecek ve yüksek sesle okuması istenecek. İnsanoğlu da iyi yaptığı işleri yüksek sesle diğer kötü amellerini ise alçak sesle okuyacak ki, kimse işitmesin. Bunun üzerine başında bulunan melek kişiyi dürterek diyecek ki: “Ey âdemoğlu kitabını yüksek sesle oku ki; kimse demesin ki Allah bu kuluna haksızlık etti. Bilsinler ki, kul kendi yaptığıının cezasını çekiyor.”³

Halid Hoca “*Ey iman edenler Allahtan gerektiği şekilde korkun ve ancak Müslüman olarak ölün.*”⁴ Âyetini örnek getirerek buradaki bu hitaptan insanın korktuğunu ifade etmektedir. Ölüm esnasında dille birlikte kalbinde şehadeti getirmesinin önemine işaret eden Halid Hoca, kalbin tasdik etmesi halinde dil bunu söylemese de önemli olmayacağını belirtmektedir. Bu dünyada kalben ve ruhen Allah'la olunmaması durumunda ahirette de Allah'la olmak biraz zordur. Çünkü iman olmadan hiçbir kapıyı açmak mümkün değil demektedir.

İman ile ilgili olarak bir hadiseyi nakleden Halid Hoca adamın birisinin birinden alacağı olmasına rağmen adam borcunu ödememiş. Nihayet olay mahkemeye intikal etmiş. Hâkim borçlu adama yemin etmesi için Kur'ânı uzatarak yemin etmesini istemiş. Alacaklı olan kişi bakmış adam yalan yere yemin edecek ve dinden çıkacak hemen araya girerek, hâkim bey ben yalan söyledim benim bu adamdan alacağım yok demiş. Mahkemeden çıkıp eve dönerlerken oğlu babasına çıkışarak babacığım senin bu adamdan alacağın olduğu halde hem alacağım yok deyip hem de yalan söyledim deyip bizi rezil ettin. Demesi üzerine adam oğluna oğlum eğer ben araya girmeseydim, bu adam ufak bir para için yemin edip inkâr edecek ve dinden çıkacaktı. Bir alacak için adamı kâfir mi edelim? Hadiseyi örnek vererek İslam dininin merhamet ve şefkati hatırlatmaktadır. Bu anlayışı başka bir dinde görmenin mümkün olmadığını vurgulamaktadır.⁵

İmanın taklid ile babadan ve dededen görerek sırf iman ettim diyerek olamayacağını söyleyen Halid Hoca, imanın tahkiki olmasının gerektiğini söylemektedir. Kişinin belalarla imtihan edilmesinde derecesine göre olduğunu altın için ateş ne kadar kızgın olursa altının saf ve halis olma keyfiyeti o kadar

² Çakmak, a.g.e., s.51; ayrıca bkz., Kelabazi, Ebu Bekir, *Taarruf*, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 1992, s.117-124.

³ Çakmak, a.g.e., s.51-52.

⁴ Al-i İmran, 2/102.

⁵ Çakmak, a.g.e., s.133.

yüksek olur demektir. Hakk'ı gerçek seven kişilerin O'ndan gelen bele ve sıkıntılara katlanacağını, bunu bir mükâfat olarak göreceğini ifade etmektedir.⁶

Kulluk esasının birinci şartı nefsi tanımak diyen Halid Hoca, nefsin tanıyan onu bilen, tehlikelerden korunmuş bir kaleye sığınmış olacağını hatırlatmaktadır. Onu anlamadıkça şerrinden emin olmak mümkün değildir demektir. Nefis, şeytan, hevâ ve dünya insanoğlunun en büyük düşmanlarıdır. İnsan tek olduğu halde bunlar daha fazla diyen Halid Hoca, korunmak için Allah'a sığınmak ve O'nu zikretmenin lazım olduğunu vurgulamaktadır.⁷

2- Tarikata İntisap

Bir tarikata intisap mü'minlere farz veya vacip olmadığını hatırlatan Halid Hoca ancak iman gereği olarak amel her mü'mine gerekli olduğunu ifade etmektedir. İmanın muktezasınca dini ihlas ve sevgiyle yaşamayı öğreten Allah'ın emirlerine muvafık tarikatların yararları saymakla bitmez. İnsanların tarikattan korkup çekindiklerini belirten Halid Hoca, bunun sebebinin tarikatın ne demek olduğunu bilmediklerini söylemektedir. Aslında tarikatın insanın hâl ve hareketine eskiye göre daha iyi kontrol etmesine, Allah'ı unutmamasına boş sözler söylememesine vesile olacağını belirtmektedir.

Tarikata girecek kimsenin körü körüne seçim yapmaması gerekir, şeriata uygun olup olmamasını bakmalıdır. Şeriata uyulmayan yerden uzaklaşılmasını isteyen Halid Hoca, şeriata uymayan yerde tarikatta olmaz demektir. Hz. Peygamber (s.)'in döneminde olmayan durumların bugün olduğunu Allahtan müsaadeli müşidlerin kalmadığını belirtmektedir.

Halid Hoca bir sohbetinde Cebrail (a.)'ın kıssasını nakletmektedir. Bir gün Cebrail (a.) yeryüzünde gayet salih bir zatı görür. Cenab-ı Hakk'a "Ya Rabbi bu kulun ne kadar salih ve güzel bir zat" diye arz eder. Levh-i Mahfuzda bu adamın ismine bakılması emredilir. Cebrail (a.) bakar ki bu salih dediği adam cehennemlikler arasında durumu Allah'a arz eder. Allah Telâlâ Cebrail (a.)'e "Ya Cebrail (a.) ben âlemlerin Rabbiyim. Benim işimden kimse sual soramaz." diye buyurur. Bunun üzerine Cebrail (a.) "Ya Rabbi o zaman müsaade et de durumu bu adamın kendisine haber vereyim." diyerek müsaade ister. Cenab-ı Hak da müsaade buyurur. Olanları o adama haber verir, adam Allah Teâlâ'ya çok hamd-ü senalar eder. Cebrail (a.) herhâlde dediklerimi anlamadı hamd ediyor diye tekrar sorar. Adam da hayır gayet iyi anladım. O benim Rabbidir. Mademki öyle istemiştir, ben O'nun hükmüne razıyım diye karşılık verir. Cebrail (a.) bu olanlara şaşırır kalır. Tekrar Levh-i Mahfuzda baktığında adamın cennet ehli arasına girdiğini görür. Allah Teâlâ Cebrail (a.)'e buyurarak "Ya

⁶ Çakmak, a.g.e, s.266.

⁷ Çakmak, a.g.e.,s.266.

Cebrail (a.) o benim hükmüme rıza gösterdiği için onu böyle yaptım.” diye ferman buyurur.⁸

Halid Hoca tarikatta şeyhe verilen aşırı yetki konusunda adam şeyhim beni kurtaracak sözüne şeyh kendini kurtardı da sen mi kaldın diyerek cevap vermektedir. Fakat Allah dilerse bir karıca da seni kurtarabilir, önemli olan Allah ile arayı düzeltmektir. Böyle yapabilirsen her şey kolay olacaktır. Çünkü bütün mahlûkatın işi Allah’a düşmektedir. Şeyhe demek müridin günahlarını işlemeden onu engellemeye çalışandır. Müridi günaha gireceği zaman onu engelleyip o günahтан uzak tutmaya çalışır. Eleştirilere devam eden Halid Hoca, adam şeriatı bilmiyor kendisine saygı gösterebilir diye tarikata giriyor. Tarikata girdiği halde yine aynı yanlışlara devam eden kişiyi yemin ederek tarikatın boynunu altında bırakacağını vurgulamaktadır. Tarikatla şaka olmaz diyen Halid Hoca, verilen tesbihat insana verilen bir emanettir. Emanete ihanet etmek münafıklık alametidir, bu duruma düşmemek için dikkatli olmak gerekir.⁹

Halid Hoca, Allah dostları son nefeste ve ahirette halinin ne olacağından korktuğu halde bizler hiç korkmuyoruz demektir. Allah'ın ve insanların düşmanı olan iblis bizleri ta hesap gününe kadar peşimizi bırakmayacaktır. Onun bir amacı var o da bizim imanımızdır. Yarın son nefesimizde iblis yine bizim karşımıza annemizin, babamızın suretinde görünüp; oğlum yahut kızım ben aldandım bari siz aldanmayın. Bu elimdeki suyu için, nasara yahut Yahudi dinini kabul edin ki kurtulacaksınız diyecektir. Burada şeytana uyan orada kayıtsız şartsız yine ona uyar ve imansız olarak gider. Burada Allah Teâlâ'nın ve saadatin yardımı olacağını bunun da herkese olmayacağını ifade etmektedir. Bu yardımın ancak sağlığında onlarla beraber olanlara olabileceğini hatırlatmaktadır.¹⁰

3-Namaz

Biz namazdan bir tat alamıyoruz diyen Halid Hoca, eğer bir tat almış olsaydık bizde bir gelişme olurdu. Bu şekilde namaz kılmaya devam edersek atmış yıl namaz kılsak yine de olacağımız budur. Namaz insanı kötülüklerden alıkoymasına gerekirken¹¹ bu olmuyorsa kötü ahlaka ait davranışlarımız terk etmiyorsak, burada yanlış olan bir durum vardır.¹²

Halid Hoca “Allah bir adamın göğsünde iki kalp yaratmadı.” Ahzab suresi 4. âyeti hatırlatıp kalp bir tanedir, orası temiz ve güzel olursa oraya Allah tecelli eder. Yoksa orayı temiz tutmazsak Allah oraya tecelli etmez demektir. Böyle olması durumunda ise şeytan gelip oraya oturacağını haber vermektedir. Onun oturduğu yerden de insana zarardan başka bir şey gelmez. Güzel bir sofrada

⁸ Çakmak, a.g.e., s.27.

⁹ Çakmak, a.g.e., s.161.

¹⁰ Çakmak, a.g.e., s.161.

¹¹ Ankebut,29/45.

¹² Çakmak,a.g.e.,s.85; ayrıca sufilerin namaz hakkındaki görüşleri için bkz, Serrac, Ebu Nasr, *Lûm'a*, Kahire 1960, s. 150-160, Muhasibi, Haris, *Riâye*, (Thk., Abdulhalim Mahmud), Kahire 1984, s. 378-380.

çeşit çeşit güzel şeyler dizdikten sonra bunların yanına kötü bir şey getirip bırakabilir miyiz? Tabii ki bırakamazsınız, çünkü bu kötü olan şey oradaki lezzetli yemekleri bozar o sofraya uymaz. Biz de gönül sofrası olan kalbimize güzel şeyler dolduralım ki güzel olsun.¹³

İyi bilmek lazımdır ki, namaz dinin direğidir. Namaz kılan bir insan dinini doğrultmuş olur. Namaz kılmayanın dini yıkılmış olur. Namazı cemaatle ve ilk safta kılınmasının faziletine işaret eden Halid Hoca, kâmil bir Müslümanın namaza durunca sanki dünyadan çıkıp ahirete girer. Çünkü dünyada Allah Teâlâ'ya yaklaşmak az kişiye nasip olur.

Halid Hoca dünyadaki hasret ve fırak ateşi ile yanan, susuzlar ancak namaz çeşmesinin hayat suyu ile serinleyip rahat bulur. Kur'an okumak, tesbih çekmek, salavat getirmek, günahlara istiğfar etmek hep namaz içerisinde toplanmıştır. Ağaçlar, otlar hep namaza durur gibi dik duruyorlar. Hayvanlar rükû halinde, cansızlarda ka'de de oturuyor gibi yere serilmişler. Namaz kılan bunların ibadetlerinin hepsini yapmaktadır. Namazın miraç gecesi farz kılındığını hatırlatan Halid Hoca, Peygamberimize uymayı düşünerek namazı kılan o gece Allah'a yaklaştıran makamlara yükselir demektedir.¹⁴

Efendimiz (s.)'in " Gözümün nur ve lezzeti namazdır" sözüne vurgu yapan Halid Hoca, namazda insanın gözünün rahatladığını izah etmektedir. Yine Peygamber Efendimiz " Ya Bilal beni rahatlat" buyurması da namazla insanın gönlünün rahata kavuşacağını belirtmektedir.

İnsan bir işin tadını alabilmek için o şeyin özüne inmesi lazım diyen Halid Hoca, özüne inmezsen tadına varamazsın. Bir kabuklu çekirdeği örnek vererek, ağzına alsan bir tat alamazsın kabuğunu kırdıktan sonra özünü çıkarıp yersen tat alabilirsin demektedir. İşte iman ve İslam da böyledir. Nefsi çekirdeğini kıracağız ki, İslam'ın tadına varabilelim.

Halid Hoca namazı kılarken daha dikkatli olunmasını istemekte ve kimin karşısında bulunduğumuzu anlayalım demektedir. Namazımızı tam bir teslimiyet içerisinde kılalım, çünkü Cenab-ı Hakk Maun Suresinde "Namaz kılanların vay haline ki onlar namazlarında yanılmaktadırlar kıldıkları namazlarında yanılmaktadırlar. Kıldıkları namaza önem vermezler." Âyetini örnek vererek namaz kılanların namazlarına dikkat etmelerini istemektedir.¹⁵

Namaz kılanın aklında Allah olur diyen Halid Hoca, namazsız, zikirsiz, fıkirsiz kimsenin aklında hiç Allah olur mu? Namaz kılan insan anne babasına Fatiha okur, onların af edilmesi için Allah'a yalvarır. Buna karşı günahlara dalmış bir insan bırakın anne babayı düşünüp Fatiha okumayı haşa Allah'ı

¹³ Çakmak, a.g.e., s.85; Soysaldı, Mehmet, "Kur'an Semantiği Açısından Salat Kavramı" F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı I, Elazığ1996, s.17.

¹⁴ Çakmak, a.g.e., 85.

¹⁵ Çakmak, a.g.e., s.86.

unutmuştur. Ayrıca bunların yanında Halid Hoca bir rekât nafîle namaz kılmaktansa bir yolunu şaşırmış İslam yoluna döndürmek daha evla olduğunu söylemektedir.¹⁶

Namazda huşu konusuna değinen Halid Hoca, huşu ile kılınan namaz insanın kurtuluşuna alamet olduğunu söylemektedir. Bu konuda “*Muhakkak ki, mü'minler kurtuluşa erdiler. O mü'minler ki, namazlarında huşu sahipleridir*”¹⁷ namazda huşunun mü'minin kurtuluşa ermesinde en önemli sebep olduğunu anlatmaktadır.¹⁸

Bir mü'min namazı güzel kılar rükû ve secdelerini tamam yaparsa namaz sevinir ve mutlu olur diyen Halid Hoca, melekler o namazı göğe çıkarır demektedir. O namaz kılan kişiye dua eder ve sen beni kusurlu olmaktan koruduğun gibi Allah Teâlâ da seni muhafaza etsin der. Namaz güzel kılınmadığın siyah olacağını ve meleklerin o namazı göğe götürmeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca o zayi edilen namaz, kılan kişiye sen beni zayi ettiğin kötü hale soktuğun gibi Allah da seni zayi eylesin diye dua edeceğini ifade etmektedir.¹⁹

4- Nefis

Halid Hoca nefsin isteklerine karşı durulmasını hatırlatıp, insanoğlunun her zaman helak olması onun isteklerini yapmakla olduğunu ifade etmektedir. Nefis bizden iyilik yapmamızı bile istese onun altında muhakkak bir kötülük yatmaktadır. Şeytan bir adamın sabah namazına kalkmasına engel olmuş. O sabah namazına kalkmayan adam öyle üzülmüş ki şeytan bile sabah namazına kaldırmadığına pişman olmuş. Nefis ve şeytan insanın en büyük düşmanıdır. Çünkü düşman düşmanlığını yapacaktır. Bu ikisi de böyledir, fırsat kollamaktadırlar. “*Nefsi ve şeytan insana musallattır*”²⁰ ayetini vererek Allah'ın insanları bu konuda uyardığını belirtmektedir. Bir başka âyette de “*Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık*.”²¹ Bu sebeple peygamberlerin bile şeytanları olduğu bildirildiğinden düşmanlarımızı iyi tanıyalım ve tedbirlerimizi ona göre alalım. Hased etmekte de şeytana mahsus bir şeydir.²²

Bu arada nefsin kötülüğünü de unutmayalım. Çünkü nefis şeytanın emrinde bir uşak olup, şeytan nefsin efendisidir. Efendisi ne emrederse nefiste onu yapmaya mecburdur. Bir adamı düğüne çağırırsalar, hanımı da dese ki; bey düğüne gitme de evi badana yap. Adam düğüne gitmeyip, evinde badana yapsa ve aklı da o düğünde kalsa, düğüne gitmese bile o düğünde olacak

¹⁶ Çakmak, a.g.e., s.88.

¹⁷ Mü'minin, 23/1-2.

¹⁸ Çakmak, a.g.e., s.226.

¹⁹ Çakmak, a.g.e., s.227.

²⁰ Mücadele, 58/19.

²¹ En'am, 6/112.

²² Çakmak, a.g.e., s.181; ayrıca bkz, Sühreverdî, Ebû Hafs Ömer, *Âvârifü'l-Meârif*, (ter. H.Kamil Yılmaz, İrfan Gündüz) İstanbul 1990,s.567.

kötülüklerden az da olsa kendisine de bir hisse gelir. Bununla birlikte zikir meclislerine gidemeyip te aklı zikir meclisinde kalan kişi de aynı zikir meclisindeymiş gibi sevap hissesi alır. Ameller niyetlere göre olup, niyetimiz halisane olursa o nispette sevap kazanmamız mümkündür.²³

Nefsi hakkında başka bir sohbetinde Halid Hoca, nefsin yaratılış itibari ile edepsiz olduğunu hâlbuki kul sürekli olarak edebe riayet etmekle memurdur. Kul kendi gayreti ile kötü arzularına ulaşmasına engeller demektedir. Nefsini doludizgin salıveren, şer ve kötü işlerde onun ortağı olur. Ahlâk iyi olmadıktan sonra kılınan namazın, tutulan orucun çok olmasının öneminin olamadığı vurgulamaktadır.²⁴

Halid Hoca nefsin komutanı olan şeytanın insana üç şeyi yaptırdığında maksadına, muradına kavuşmuş olacağını söylemektedir. Birincisi günahlarını unuttuğu zaman, ikincisi amelini çok gördüğü zaman, üçüncüsü de kendi görüşünü beğendiği zaman olarak sıralamaktadır.²⁵

Bu vücudu şeytan ve nefsin eline vermeyelim diyen Halid Hoca, yönetimi bunların eline verirsен, düşman da düşmanlığını yapıp seni içkiye, kura, zinaya ve her türlü ahlaksız yerlere götürüp batağa saplar ki bu bataklıktan çıkmak pek kolay bir şey değildir demektedir. Bu itibarla insan hem bu dünyasını hem de ahiretini berbat edeceğini hatırlatmaktadır. Bu dünyada da yasak bir bölgeye girenin vurulacağını söyleyen Halid Hoca, vuran askere hiçbir soru sorulmaz, çünkü yasak bölgeye girilmiştir. Adam buraya girmek yasaktır levhasını gördüğü halde emri dinlemeyip bu yasak bölgeye girmiş ve hatasını hayatı ile ödediğini ifade etmektedir. “*Kim Rahman’ın zikrini görmemezlikten gelirse, ona bir şeytanı saldırtırız; (musallat ederiz) ondan ayrılmayan.*”²⁶ Âyetini delil getirerek insanın arkadaşı şeytan olursa artık o arkadaşın insana yapacağı kötülüğü siz tasavvur edin diyerek ikaz etmektedir.²⁷

Sonuç

Yaşadığı dönemde insanlara rehberlik eden Allah rızası için onları eğiten manevi şahsiyetlere her zaman ihtiyaç olmuştur ve olacaktır. İnsanların manevi anlamda irşad edilmesi önemli bir vazife ve bu vazifeyi yerine getirecek insanlar da ne kadar değerli kimseler olduğu unutulmamalıdır.

Tasavvuf bir hal ilmi olduğundan onun sözlerden çok yaşamakla anlaşılacağı gerçeğini de düşünerek hayatı bir sufi gibi yaşayan insanlara hem rehberlik eden hem de yaşayışıyla örnek olan Halid Hoca son dönemde yaşamış bir tasavvuf ehlidir. Toplumun ahlaki açıdan çöküş yaşadığı günümüzde

²³ Çakmak, a.g.e., s.181; arıca bkz. - Soysaldı, İhsan., “*Mevlana’nın Mesnevisinde Nefis Kavramı*” Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu, Şanlıurfa 2007, s.163-168.

²⁴ Çakmak, a.g.e., s.165.

²⁵ Çakmak, a.g.e., s.278.

²⁶ Zuhurf, 43/36.

²⁷ Çakmak, a.g.e., s.257.

insanları irşad edecek, hal ehli gerçek tasavvuf erbabına her zamankinden daha fazla ihtiyaç olduğu bir gerçek olduğu kanaatindeyiz.

İnsanların kendilerine yaşayan bir örnek almaları daha etkili olmaktadır. Onlarla ilgilenen sorularına cevap bulan din adamlarına toplumun her zaman ihtiyacı olduğu bir hakikattir. Bazı mutasavvıflar eser vermekten ziyade insan yetiştirmeye ehemmiyet vermişlerdir. Çoğu zaman kendilerini ve ailelerini ihmal ederek fedakârlık göstererek bu hizmeti ifa etmişleridir.

KAYNAKÇA

Çakmak, Halid, *Mü'minlere Tenbihler*, Der. İhat Bulut, Elazığ 1997.

Kelabazi, Ebu Bekir, *Taarruf*, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 1992.

Serrac, Ebu Nasr, *Lüm'a*, Kahire 1960.

Muhasibi, Haris, *Riâye*, (Thk., Abdulhalim Mahmud), Kahire 1984.

Sühreverdî, Ebû Hafs Ömer, *Âvârifü'l-Meârif*, (ter. H.Kamil Yılmaz, İrfan Gündüz) İstanbul 1990.

Soysaldı, İhsan., “*Mevlana'nın Mesnevisinde Nefis Kavramı*” Uluslararası Mevlana ve Mevlevilik Sempozyumu, Şanlıurfa 2007.

Soysaldı, Mehmet, “*Kur'an Semantiği Açısından Salat Kavramı*” F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı I, Elazığ1996.